

Úton – út-félen

Nyári Gyula roma-albumáról

A kezdő fényképezőgép-tulajdonosok azzal áltatják magukat, hogy fényképeik tényképek: a cáfolhatatlan realitást tükrözik a lencsevégre kapott pillanatok. Mindebből azonban egy szó sem igaz. Nincs semmi, ami szubjektívebb lehetne egy objektívénél. Az, hogy mit lát meg egy adott helyzetben a kamera mögé szorult ember, hogy a látványból mi ragadja meg, s hogy abból mit tart érdemesnek másoknak is megmutatni: ez a fotográfus egyszemélyes felelőssége. A szó legszorosabb értelmében is, minden kattintás előtt a szemzőgének megfelelő állást kell foglalnia. A fotóművész azonban a műkedvelő, s a tudatos, sokszor a másodpercek töredéke alatt cselekvő fényképésznél is többet tesz, amikor képei egy részét kiállítássá, vagy albummá szervezi. Ezzel ugyanis másokat is állásfoglalásra készít. Világnézet, hitvallás, erkölcs, akarat és vállalás minden közreadott fotográfia. Korántsem mindegy hát, hogy ki áll a gép mögött.

Az első, hazai cigányokról készült műtermi felvételek már a XIX. század második feléből ismeretesek. Számos szabad ég alatt készített fotót őriz róluk a Néprajzi Múzeum is. A polgárriasztó rongyosság, nyomor és vadság, a cigányságot körbelengő álromantika mind-mind keresetté tették ezeket a – nem is egyszer beállított – képeket. Rá száz évre a fényképészkörök követelményévé vált már a hitelesség is. Megszületett a szociofotó, s ettől kezdve a lakhatatlan cigányputrik, az embertelen körülmények, a szurtos-maszatos gyermekek, a reménytelenné aszott cigányasszonyok, az alkoholos jókedv-mámor, s a másnapos kiúttalanság közelképei sokkolták a közvéleményt. A tisztos és hátsószándékokkal elegyes figyelemfelhívókban egy volt a közös. Jöttek, láttak, „ellóttek néhány tekerics filmet” és távoztak. Láttak, éreztek, sejtetettek valamit, de mindegyre csak külső szemlélők maradtak. Felnőtt azonban egy újabb nemzedék, amely belülről megélt tapasztalással néz a gépek tükörajzába. Horváth M. Judit és Nyári Gyula, az elhivatott rendtevék révén már cigány fotóművészekkel is büszkélkedhetünk. Előbbi 1999-ben adta közre (*Stalter Györggyel* közösen jegyzett) „Más-világ” című albumát, utóbbi alkotónak pedig nemrég jelentette meg a Quint Kiadó igen művés fényképkötetét.

Nyári Gyula az „Úton” címet adta ennek a könyvnek, amely a képi fogalmazás eszközeivel élve teszi közzé a nagyvárosi cigányág esélyfogyott hétköznapjait, s juttatja el a felvételek közé kiránduló olvasót (látót?) az ünnepektől cigány személyiségekkel való találkozásig. Szép parabola ez, nagy ívű! *Rejtő Jenő* Csontbrigádjában van egy visszatérő motívum, „az ajtó, amely nem vezet sehova”. Nyári képi metaforává sűríti

ugyanazt. Legyen szó akár a kilincstelen, zárjanincs ajtó mögül a gépbe kuksizó, pucérlábú kisgyerek ajtajáról, vagy a betéglázott bejárati ajtón, tátongó úrré vésett kisebb bejáróról. Mégsem sápadt nyomor szemle ez: nem a túlélési technikák pusztaszámbavétele. A zsibárus kópés elégedettsége, a zsákmányhordó vasgújtók lendülete, a batyus cigányasszonyok cigarettaszünetes trécselése, az aluljáróban rögtönzött zöldes stand csendbe merevedett, egyébként harsány hangokkal teli népe, vagy a kutyájával együtt békésen napfürdőző-szunyókáló csavargó fotója, valamit felmutat a sokszor emlegetett, ám kevésszer megtapasztalt, hervasztathatlan cigány életörömről. Arról, ami az évszázadokon, üldöztetésekön és kiszolgáltatottságokon átvezette ezt a népet, ezt a nemzetet. Jól csak a szívvel lát az ember – állította *Saint-Exupéry*. Nyári Gyula a szívvel fotóz, így a szemnek egyébként láthatatlan jelenségeket is képpé képes formálni. A gátsz, a büszkeséget, és bizony a számtalanszor tetten érhető tenni akarást is.

A gyerekekről készült képei még messzebbre mutatnak. Cigány balettpalánták, pörgő-forgó táncos lábú lánykák, énekkarosok, golfjátékos cigány kisfiú (magyar zászlóval és címerrel), padban ülő, okosodó diákok, és számítógép fölé görnyedők. Megannyi értelmes, csillogó, öntudatos gyermektekintet. S megint egy ajtó! Egy tanterembe lépő, hátitáskás, kezében uzsonnáját szorongató kisdiaák. „*Későn jövő*” – ez a felvétel címe. Könnyen érthető a szerkesztői szándék, hiszen utánuk a kiválóságukkal önmaguknak tiszteletet parancsoló mesteremberek, majd a művészek következnek. Hangszergyártó, orvos, tévés- és rádiós személyiségek, pap, egyetemi tanár, akadémiai kutató, zeneszerző, költők, képzőművészek, írók, színészek. Végül világhírű, nagyszerű előadókról készült fotók zárják a sort. Arcmások, jelenet- és hangulatportrék, amelyek szavaknál maradandóbban bizonyítják, mennyit gazdagodott a cigány művészekkel és művészetükkel a magyar kultúra is. Nyári Gyula munkássága érett szakaszát éli. Mostani képválogatása – nemcsak címében, hanem szellemiségében is – valódi útmutatás. Az egyetlen járható út, amelynek elején egy zárhatatlan, de még látható, a végén pedig egy soha vissza nem csukható, ám még csak határozottan sejtethető ajtó áll.

Nyári Gyula kétség kívül ennek egyik elkötelezett nyitogatója.

A kötethez – amely minden nagyobb könyvesboltban elérhető – *Ferge Zsuzsa* és *Choli Daróczy* József írt értő előszót. Mindketten kiemelték a szerző tehetségét és alkotói tisztességét.

Hegedűs Sándor